

Рецензия

**от проф. дпн Румен Иванов Стаматов –
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен
„доктор”

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;
професионално направление 3.2. Психология

автор: Десислава Безинска-Шеинкова

**тема: „ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА
КОНФЛИКТНИ СИТУАЦИИ МЕЖДУ УЧАСТНИЦИТЕ В ПЪТНОТО
ДВИЖЕНИЕ“**

1.Общо описание на представените материали

По избор от научното жури съм определен за негов член по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА КОНФЛИКТНИ СИТУАЦИИ МЕЖДУ УЧАСТНИЦИТЕ В ПЪТНОТО ДВИЖЕНИЕ “ за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология. Автор на дисертационния труд е Десислава Безинска-Шеинкова – докторант към катедра „Психология ”, отчислен с право на защита. Представеният от Десислава Безинска-Шеинкова комплект материали е на хартиен носител и е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски”. Той включва всички необходими документи. Докторантката е приложила и съответните публикации.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Развитието на технологиите и засилването на стандарта на живот неизбежно увеличава автомобилния трафик. Автомобилите се превръщат не само в начин на придвижване в пространството, но и в израз на демонстриране на престиж, статус и утвърждаване. Това усложнява още

повече пътните ситуации и се превръща в източник на различни произшествия и конфликти. Статистиките на пътнотранспортните произшествия и арогантни прояви по време на движението са твърде обезпокоителни затова и изследванията насочени към изясняване на причините за пътните произшествия и конфликти както и за откриването на възможности за тяхното намаляване са изключително актуални. Настоящото изследване е едно от малкото, което се опитва да отговори на въпросите свързани с причините за пътните произшествия и конфликти и неговата актуалност е както в практичен така и в теоретичен план. Предложеното изследване е основано на идеята за многомерността и разглежда отношенията между участниците в движенията по пътищата на различни равнища, което е заявка за едно задълбочено осмисляне на причините за конфликтите възникнали по пътя.

3. Познаване на проблема

Докторантката се опитва обосновано да постигне целта на дисертационното изследване, както и преследваните задачи със съответните методи на теоретичното и емпиричното изследване. Теоретичният анализ е построен върху разбирането за движението по пътищата като комуникативен процес. Така поведенческите измерения са поставени в контекста на комуникативните измерения, което открива възможност за концептуализиране на конфликтите възникнали по пътищата и на причините, които ги пораждат. Ситуационните анализи на пътнотранспортните произшествия отбелязват като причини феномени свързани с комуникациите. В теоретичната част подробно са представени различните отношения, които очертават една континуалност между неконфликтно поведение и конфликтно поведение, достигащо до крайна арогантност.

Теоретичният анализ е съсредоточен върху основният конструктор – пътнотранспортен конфликт, който е и обект на емпиричното изследване. Пътнотранспортният конфликт е представен съдържателно чрез различни конкретни компоненти. Също е очертана и типология на пътнотранспортните конфликти като са използвани феномени като агресия, конкурентност и комуникативна некомпетентност. Представени са също и факторите, които обуславят възникването на конфликтите: грешно предсказване на

поведението на другите, липсата на дисциплина, склонност към риск, любов към бързо шофиране, ниска социална и морална зрялост, конкурентност.

Считам за особено интересни анализите върху компонентите на пътната компетентност, които могат да се приемат като рамка за изграждане на различни обучителни програми.

4. Методика на изследването

Методиката отразява основния замисъл на изследването и на концептуалното му осмисляне. Изследването е осъществено чрез следните въпросници:

- Многофакторен личностен въпросник на Р. Кетел 16PF (версия С);
- Тест на К.Томас за изследване стила на поведение и степента на конфликтност За настоящото изследване е използвана нейна българска версия със следните скали: (С) съперничество; (Ст) сътрудничество; (К) компромис ; (И) избягване; (П) приспособяване.
- The Aggression Questionnaire. (Buss &Perry, 1992) измерващ телесната агресия, вербалната агресия, гнева и враждебността

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 201 страници в основния текст, който включва 11 таблици, 9 фигури, и 6 приложения. Структурата включва увод като въведение в изследователската тема, три глави, изводи и обобщения, заключение, използвана литература и приложения. Библиографията е със 107 заглавия - 15 на кирилица, 92 на латиница. Самото изследване е структурирано в две части – теоретична, която представя основните концепти, около които се изгражда изследването и емпирична, която е представена от цели, задачи, хипотези, инструменти на изследването с подробно описание на психометричните характеристики и различните анализи, в контекста на формулираните хипотези. Представените анализи и изводи са представителни за усилията на докторанта и подкрепят верификацията на получените резултати.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

За оценката на едно дисертационно изследване могат да се приемат следните критерии:

-новост – собствен принос при решаването на изследователския проблем;

-научна ерудиция, изразена в обективността и коректността на представените идеи и възгледи при теоретичното разглеждане на темата и при обзора на литературните изследвания както и в подбора на методиките и анализа на емпиричните данни;

-подробно описание на методиките на изследването и на техните психометрични характеристики;

-коректно представяне на емпиричните данни като се използват статистически методи и анализи на резултатите;

-авторови приноси и препоръки, относно използването на резултатите от научните изследвания.

Приносите на Десислава Безинска-Шеинкова са съдържателно обобщени и отговарят на проведеното изследване. Като цяло бих искал да отбележа следните положителни моменти:

Установено е влиянието на съперничеството и агресивността като форми на ниска комуникативна компетентност, на стремежа към надмощие, на самоизтъкването и компенсацията на чувството за непълноценност върху конфликтите при движението по пътищата,

Разработен е социално-психологически модел на пътното движение като система на динамична комуникация сред участниците в пътното движение, чиято базова форма представлява толерантното общуване, - най-благоприятният режим за съвместно използване на пътната мрежа. Изведени са комуникативните особености на поведението на участниците в движението и процесите характеризиращи пътната структура; систематизирани са различните фактори, провокиращи конфликтите в пътното движение, чиито основни източници са личностните особености на водачите на МПС и пешеходците, а също така и пътната инфраструктура.

Разработена е специализирана методика за изследване и диагностика на пътните конфликти.

Изяснена е социално-психологическата структура на пътно-транспортните конфликти, съдържаща в себе си статични и динамични форми и отчитаща същността на комуникацията между водачите и съотношението на техните личностни свойства и състояния.

Установена е структурна типология на пътните конфликти. Разкрити са типологичните свойства на конфликтите и факторите, обуславящи техните разновидности. Установено е, че пътните конфликти имат както агресивна, така и точно конкретна форма.

Разкрити са социално-психологическите условия и пътищата за намаляване на пътните конфликти, базиращи се върху увеличаване на комуникативната компетентност на водачите на МПС, повишаване на тяхната дисциплина, както и на ефективността на социалната реклама за култура при пътното движение. Това ми дава основание да отбележа, че изследването има приноси, които могат да намерят израз в опитите за преосмислянето на процесите насочени към повишаване на културата при движението по пътищата.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите на темата на дисертационния труд са под формата на статии и отговарят на изискванията.

9. Лично участие на докторанта

Десислава Безинска-Шеинкова е била докторант към катедра „Психология”. Тя е реализирала самостоятелно цялото дисертационно изследване. Текстът, получените резултати и приноси са нейно лично дело.

10. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считам, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

11. Лични впечатления

Бих искал да отбележа, че Десислава Безинска-Шеинкова притежава задълбочени познания в изследвана област, съчетани с отговорност и с оригинален подход към емпиричното разглеждане на темата, което обогатява разбиранията върху особеностите на пътните конфликти и възможностите за тяхното минимизиране чрез използване на обучителни програми.

12. Препоръки за бъдещо използване

Предлагам основния текст на дисертацията да се разшири като се наблегне на търсенето на специфични пътища при организирането на обучителния процес, насочен към изграждането на качества, които биха ограничили потенциалните конфликти.

Заклучение

Дисертационният труд показва, че докторантката Десислава Безинска-Шеинкова притежава задълбочени познания по темата на дисертацията. Смятам, че кандидатката отговаря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски” . След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка за извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор” на Десислава Безинска-Шеинкова, за което давам и своя утвърдителен вот.

19 04 20187 г.

Изготвил рецензията:
/проф. Румен Стаматов/